

09 februari 2017

Wendelsberg – utflyktsmål med rik historia

Wendelsbergs stora huvudbyggnad och natursköna park har många upplevelser åt besökarna. Huset är i skrivande stund mer än 120 år gammalt. (Det var färdigt 1883.) Även 1800-talets praktbyggnader börjar nu uppnå en ansenlig ålder. Wendelsberg har dessutom förändrats med tiden för att kunna uppfylla nya krav. Byggnaden har därför mycket att berätta.

Stor naturpark

För mig som Mölndalsbo har Wendelsberg alltifrån min barndom varit ett uppskattat utflyktsmål. Wendelsberg ligger i Mölnlycke (Råda socken), och numera finns utmärkta cykelvägar mellan Mölndal och Mölnlycke. De går mycket naturskönt utefter Stensjön och Rådasjön. När man kommer till Wendelsberg, har man dels själva palatset, då kallat villa, nu

Wendelsberg i våra dagar. År 1932-1934 byggdes palatset om. Man höjde taket och inredde elevrum i vindsvåningen. Foto: Lars Gahrn.

Wendelsbergs huvudbyggnad före ombyggnaden. Foto: Knut Kjellman, Mölndals Hembygdsförenings fotosamling.

slott, dels den väldiga naturparken runtomkring. Här finns stora strövområden. Bruno Wendel, som ägde Mölnlycke fabriker, anlade denna park 1865-1870. Här finns alla sorters lövträd, framför allt bokar. Detta är ett lugnt och fridfullt område med stora skönhetsvärden.

Vägledning för besökare

Alltsedan 1908 är Wendelsberg folkhögskola för nykterhetsrörelsen. Huvudman är IOGT-NTO. Huset inrymmer dessutom en expedition, som är turistbyrå och reception för vandrarhemmet. (Man kan hyra rum i elevhemmet bredvid.) Man får gärna gå in i huset och beundra den praktfulla inredningen. Hörsalen hör till Västsveriges ståtligaste och stilfullaste samlingsrum. Den är väl värd ett besök. Däremot har ännu så länge inte guidade rundvandringar för allmänheten anordnats. Numera finns emellertid en vägledning, som man kan ta med sig vid besök på platsen. Råda Hembygdsförening har ägnat sin årsskrift för 2016 åt detta ämne: Råda Hembygdsförening 2016: Tema Wendelsberg (2016, 54 sidor, av dem 38 om Wendelsberg.) Den berikar på många sätt ett besök på Wendelsberg.

Sven Östberg – en framstående berättare

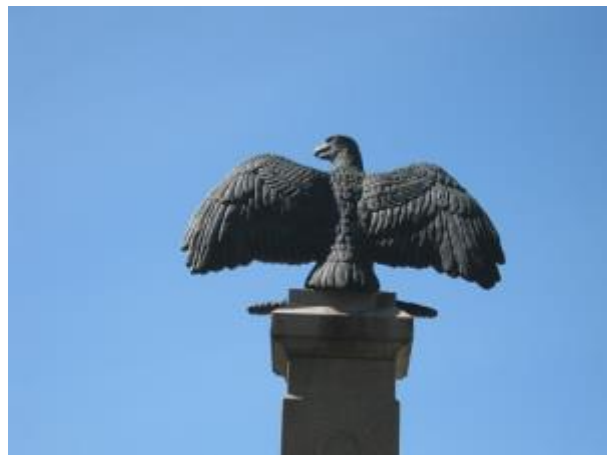
Huvudförfattare är Sven Östberg, som är född och uppvuxen i Mölnlycke. Han har – liksom fadern – arbetat som lärare på Wendelsberg och blev så småningom även rektor. Han kan ämnet i grund och behärskar även den svåra konsten att berätta fångslande. Redogörelsen är sakrik, lagom utförlig och skriven med glimten i ögat. Man har verkligen inte tråkigt i Sven Östbergs sällskap. Tvärtom lockas man hela tiden att läsa vidare till nästa avsnitt. Hela tiden får man matnyttiga upplysningar. Även den, som känner Wendelsberg väl, får hela tiden lära sig nytt. Wendelsberg hör till de anläggningar, som gör ett starkt intryck på besökarna och ger bestående minnen. Sådana anläggningar vill man veta mer om. Wendelsbergs park liksom Råda säteris engelska park vore väl värda en utförlig skildring av biologer, geologer, ornitologer, botaniker och andra. Föreliggande skildring är till största delen historisk och kulturhistorisk och som sådan utmärkt.

I hörsalen finns flera vackra reliefer, bland andra denna, som visar teologin, en kvinna med en bok (sannolikt bibeln) under armen och den helige Andes låga över huvudet.

Stora skador

Huset är en mycket stor timmerbyggnad, klädd med liggande plankor. Av ”estetiska skäl” var stuprören inbyggda i husknutarna. Liggande panel samt inbyggda stuprör kan bara betyda en

På grindstolparna fanns två örnar. Nu är bara den ena kvar.

sak: vattenskador och röta. Byggnaden hade sina brister. Detta stora hus skulle vidare värmas genom ett varmluftssystem. Som bekant brukar inte heller sådana fungera tillfredställande. Folkhögskolan har haft stora bekymmer med fastighetsunderhåll under årens lopp. Statyer och reliefer tillverkades av konstmaterial, som har en benägenhet att vittra bort. Jag har själv sett en trädgårdsurna i upplösning. Man hade funnit den någonstans och ställt upp den utanför stallet. Nu är den borta. På Nääs slott förvaras utomhusstatyerna numera i slottets källare, alla mer eller mindre skadade. På detta sätt har många trädgårds- och parkanläggningar från 1800-talet förlorat mycket av sin

utsmyckning. När man i framtiden på allvar börjar restaurera 1800-talets trädgårdar, blir man tvungen att gjuta om många statyer och tillverka dem i beständigare material.

Sjöjungfrun Lorelei fanns bland statyerna

Nedanför Wendelsberg finns Svandammen, en av sju dammar i parken. Över den reser sig en hög klippa. Uppe på den fanns – berättar Sven Östberg – en staty av Lorelei, den kända sjöjungfrun, som sitter på en klippa vid floden Rhen och lockar sjöfarare i fördärvet. Fullt så farlig kan sjöjungfrun i Wendelsbergsparken inte ha varit, men hur som helst är hon nu borta. Uppe på klippan finns stengrunden, som bar upp statyn, ännu kvar. Den har förbryllat mig, men Sven Östberg gav mig svaret på mina frågor. Visst skulle det vara trevligt, om vi fick Lorelei tillbaka! Anläggningen är icke fullständig utan henne. Icke helt oväntat var mannen bakom slott och park, nämligen Bruno Wendel, tysk, närmare bestämt sachsare. Det kan man ana redan vid grindarna. På grindstolparna stod två örnar. (Nu är den ena tyvärr stulen och efterlyses härmed.) Örnen är som bekant sinnebild för det tyska riket.

Mycket sprit i källaren

Sven Östberg går igenom Bruno Wendels bouppteckning, som upptar 2753 flaskor vin, 15 buteljer champagne, 6 flaskor rom, 1 ½ flaska konjak, 1 flaska arrak, 4 flaskor sädesbrännvin och 28 flaskor hallonsaft. I nykterhetens blivande högborg var det med andra ord klen beställning med nykterheten på Wendels tid. Detta gäller 1893. När nykterhetsrörelsen tog över 1908 återstod endast tomflaskor, som avyttrades med god förtjänst. Dock återstod även 28 öppnade flaskor med hallonsaft. Efter alla dessa år kom äntligen nya ägare, som intresserade sig för hallonsaft. Det var på tiden (och i tiden).

Läs vidare

För den som vill fördjupa sig i ämnet finns ett och annat att läsa. Här kommer de skildringar, som jag känner till:

Waldemar Hallin, Wendelsbergs Folkhögskola, kapitel i: Rådaboken, redaktör Hjalmar Pehrsson, Gbg 1945 (s. 36-41). Hallin arbetade som lärare vid folkhögskolan och blev senare rektor. Han kan därför meddela många värdefulla uppgifter.

W-NTO, Redigering och text: Lars Esaiasson, Layout och teckningar: Sture Josefson, Prologen författad av Herger Karlberg, Vinjetterna tecknade av Inger Karlberg, Foto av nybyggnaden: Jan Olsson, 1965. (Denna skrift innehåller 39 opaginerade sidor med främst värdefulla bilder men även text om Wendelsberg.)

Dan Korn, ”Bruno Wendel”, ”Hemma hos Wendels” och ”Wendelsbergs folkhögskola grundas”, kapitel i: Dan Korn, Mölnlycke-boken: Ett samhälles historia genom tvåhundra år, 1983, s. 31-38 och 102-113. Utmärkta bilder och värdefulla sakuppgifter.

Erik W. Gatenheim, Wendelberg, kapitel i: Gatenheim, Råda – bygd, socken, kommun, 1984, 184-189. Även Gatenheim hade som folkhögskolelärare stor sakkunskap. Hans skildring innehåller många uppgifter av värde.

Lars Gahrn, Artikelserie om Wendelsbergs inre utsmyckning, i: Mölndals-Posten 20/9, 27/9, 11/10 och 18/10 2000 samt 3/1 2001.

Ulf Erixon, Wendelberg och dess park, kapitel i: Erixon, Mönlycke Fabriker – ett stycke svensk industrihistoria, 2003, s. 102-11, även 78-79. En mycket utförlig och värdefull krönika.

Åke Magnusson, Oskar Lundgrens väg och Parkvägen, avsnitt i: Magnusson, Vägnamnen berättar: Vägar och gator i Härryda kommun, 2005, s. 103 och 104.

Beverley Jollands och Paul Fischer, 100 klassiska sevärdheter: En monumental jordenruntresa, utan tryckår. (På sidorna 108-109 behandlas Loreleiklippan i Rhendalen.)

Ovanstående litteraturförteckning är icke – som någon skulle kunna tro – dåligt korrekturläst. Namnet har nämligen två former: Wendelberg och Wendelsberg. Familjen Wendel använde formen Wendelberg, men senare har formen Wendelsberg slagit igenom. I litteraturen förekommer bägge formerna, men Wendelsberg överensstämmer med svenska språkvanor och bör föredras.

Lars Gahrn